

La înființarea unui nou teatru

În toamna aceasta va bate pentru prima oară cel de al 36-lea gong la cel de al 36-lea teatru de stat înființat în anii puterii populare. Printr-o recentă hotărâre, regiunea Suceava, singura care rămăsese fără scenă permanentă, a fost înzestrată cu un lăcaș închinat artei dramatice. Poate nu întâmplător, orașul căruia i s-a acordat cinstea de a găzdui teatrul regiunii este Botoșaniul. Ca să ne exprimăm în limbajul patriotului ardelean Gh. Barițiu, Thaliei îi plăcuse să poposească în tirgul Botoșanilor cu peste o sută de ani în urmă. Numai cele două orașe de scaun, Iașiul și Bucureștiul, se pot mindri cu teatre mai vechi. Craiova, cetatea Banilor, are o mai scurtă istorie teatrală decît Botoșaniul.

Istoricul de teatru, T. T. Burada, monograful orașului Botoșani, A. Gorovei, și autorul monografiei mai recente *Costache Caragiale*, Florin Tornea, sînt de acord că la Botoșani s-a jucat pentru prima oară teatru în iarna lui 1838—1839. Trupa, a cărei componență a rămas pînă astăzi necunoscută, avea în fruntea ei pe actorul C. Caragiale. Documente ale vremii spun că spectacolele au avut loc în școala domnească din localitate, într-o sală amenajată ad-hoc, a cărei capacitate nu întrecea 40 de scaune.

Se cunoaște, în parte, repertoriul lui C. Caragiale: *Uniforma lui Wellington* de Kotzebue, *Ștefan cel Mare*, presupus a fi de Asachi, și *Plumper sau Amestecătorul în toate* de I. F. Junger, comedie tradusă

din germană de Samoil Botezatu, profesor la Gimnaziul Vasilian.

Un amănunt semnificativ: Iorga publică o „Însemnare de cărțile, istorii și altele, ci am, precum mai gios să arată“¹, aparținînd unui botoșănean dintre 1830—1840. În această listă, alături de *Don Cibișot*, *Telemah*, *Floarea darurilor*, *Dracul șchiop*, figurează și *Plumper* și o altă carte notată cu titlul *Teiatru Moldovinesc*, ceea ce duce la presupunerea că la Botoșani se citea literatură dramatică, cel puțin în unele case, așa că entuziastul C. Caragiale venea într-un mediu cit de cit avizat.

Zece ani mai tîrziu, în 1849, mai mulți boieri și cucoane, „îndemnați de filantropice sentimente“ au dat „trei reprezentații de teatru național“ în Botoșani, „adunînd soma de 1045 lei în folosul săracilor“².

C. Caragiale stîrnise probabil o adevărată pasiune pentru teatru, în rîndurile botoșănenilor, de vreme ce, lipsiți de o trupă, boierii sînt în stare să lepede prejudecățile și caftanul și să îmbrace ei înșiși coturnul, spre a se sui pe scenă.

Încă opt ani trec pînă ce ia ființă o „trupă teatrală moldovenească, în Botoșani, sub direcția lui Costache Bălăceanu și a pitarelui Costache Vasiliu“. Această trupă joacă jumătate de an, în stagiunea 1857—1858.

Botoșanii se deschid din ce în ce mai mult unei vieți teatrale. Lumea e dornică de spectacole; numărul privitorilor sporește și e de crezut că ajunge să cuprindă și pături mijlocii, care nu mai încap într-o

¹ N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 148.

² A. Gorovei, op. cit., p. 412.

sală de școală sau într-o casă boierească, amenajată ca teatru. Sezisarea acestei realități îl face pe botoșăneanul Petrache Cristea să-și investească banii într-o clădire destinată exclusiv spectacolelor, clădire ce a fost ridicată în 1860 și a rămas cunoscută sub numele Teatrul „Petrache Cristea”. Există o descriere a acestui teatru³, din care aflăm că sala era la etajul I al clădirii. În afară de parter, sala dispunea și de loji, făcute din scinduri, nu din zid, cum se obișnuiește astăzi. În loji nu existau scaune, acestea trebuind să fie aduse de acasă de către spectatori. Octogenarul dr. Tauber din Botoșani mi-a povestit că a doua zi după spectacol, oamenii trimiși să aducă scaunele acasă le încurcau adeseori, dind de furcă proprietarilor, pînă și le găsea fiecare pe ale lui. De plafon atirna un mare candelabru cu numeroase luminări. Gazul nu era folosit, fiind socotit mai primejdios în caz de incendiu. Teatrul „Petrache Cristea”, numit mai tirziu Sala Lux, există și astăzi; în el funcționează cinematograful „30 Decembrie”.

Pe scena sălii „Petrache Cristea” au jucat marii actori de la sfîrșitul secolului trecut. Mihail Pascaly trebuie să fi cunoscut și el această sală, deși în 1869, aflindu-se în turneu la Botoșani cu o trupă al cărei sufler era Eminescu, preferă să joace într-o sală improvizată în fostele case Sommer, din str. Mavrogheni, azi Pictor Grigorescu. Aristizza Romanescu a jucat în 1885 în sala „Petrache Cristea”, cu o trupă din care făceau parte Amelia Welner-Nottara, Alexandrina Alexandrescu, C. I. Nottara și Paul Gusty, acesta din urmă ca regizor și sufler. Nottara, venit în turneu la Botoșani în 1888, joacă în aceeași sală.

Prin 1893-95, fiind socotită periculoasă prin șubrezenia ei, sala este închisă. Foarte căutată în anii 1895-1900 ajunge „Sala Meseriașilor”. Fără să fi fost construită ca sală de spectacole, ea este însă folosită în acest scop de către mulți actori ce trec prin Botoșani. A strălucit în mod deosebit pe scena acestei săli, Agatha Birsescu în *Maria Stuart* și *Deborah* (1893), în *Magda* (1899), în *Hedda Gabler* și *Strigoii* (1900).

Către 1900, botoșănenii erau pîndiți de perspectiva de a rămîne fără teatru. Mihail Popovici găsește momentul prielnic și construiește o sală nouă, care-i poartă

numele și care este inaugurată în toamna lui 1901. Și această clădire se păstrează, servind astăzi ca sală de proiecție a cinematografului „7 Noiembrie”.

De „Sala Popovici” sint legate numele celor mai mari actori de la începutul acestui secol. Aici joacă Nottara în *Hamlet* și *Hoții* (1902), Aglae Pruteanu și State Dragomir în *Nora* și *Dama cu camelii*, Novelli în *Moartea civilă* și *Papa Lebonnard* (1905). Pe aici trec trupa de operetă a lui Bobescu, din Craiova (1903), și mai tirziu, cea a lui Leonard, compania Davila cu *Stane de piatră* și *Măgarul lui Buridan* (1909), ca și trupa lui Tănase cu *Husarii la manevre* (1910).

Spectacolele continuă în această sală pînă în 1914, cînd se inaugurează clădirea Teatrului „Eminescu”. Ridicarea acestui teatru se datorește inițiativei particulare și subscripției a 126 de „donatori”. Clădirea s-a executat după planurile arhitectului Grigore Cerchez și inginerului I. Reschovschi.

În 1915 a apărut într-un număr unic o revistă festivă, intitulată „Teatrul Eminescu”. Spectacolul inaugural a avut loc cu piesa *Lorica noastră*. Pe scena Teatrului „Eminescu” din Botoșani s-au perindat mari personalități artistice, de la Kreissler și Hubermann la George Enescu, de la Agatha Birsescu la Iancovescu și Vraca.

Între 1875-1885 în Botoșani existau două renumite grădini de vară: una în parcul public, numită „Grădina Belvedere”, alta, în mahalaua lipovenească, se chema, după numele proprietăresei, „Petrino”. Matei Millo, trecînd prin Botoșani în 1885, cere autorizația să joace, atît în grădina „Petrino” cît și la „Belvedere”, dar timpul ploios îl împiedică să-și dea reprezentațiile. Datorînd 117 lei doamnei Maria Petrino, bătrînul actor se vede zălogit în Botoșani, unde necruțătoarea patroană îi și întentează proces. Cu banii căpătați ca ajutor din partea comunei îi achită datoria și părăsește orașul fără să fi putut juca.

Cum se vede, orașul Botoșani n-a dispus de o trupă permanentă de teatru. A făcut însă tot ce a putut pentru a atrage pe numeroșii actori, saltimbanci, ghiduși și panglicari, care cutreierau Moldova. Probabil că publicul acorda fiecăruia atenția și prețuirea cuvenită. Cit privește însă oficialitatea, ea punca totul de-a valma. Așa se face că și cererile de autorizație ale lui Pascaly, Millo și Arceleanu, și acelea ale

³ *Botoșanii în 1932*, schiță monografică, p. 242-245.

unor proprietari de carusele, expoziții de maimuțe sau jocuri de „ghibăcie” cu cuțite, belciuge și pistoale, sint păstrate în arhiva primăriei în dosare comune, pe spatele cărora stă un singur cuvânt: „Panorame”.

Din stagiunea aceasta, arhiva sfatului popular local se va îmbogăți, spre bucuria viitorilor cercetători ai trecutului teatrelor noastre, cu dosare noi pe care nu va mai scrie „panorame” ci „teatru”. Și aceasta, începând cu teatrul care poartă numele lui Eminescu, poet al țării întregi, dar fiu al pământului de la Ipoteștii Botoșanilor.

Orașul acesta, care de 120 de ani se zbate să aibă nu numai o sală de teatru, ci și o trupă proprie, căruia nu i-a fost dat să aibă decât bucuria turneelor, în care gustul pentru teatru a fost așa de puternic și permanent viu, încât a pătruns, în afara saloanelor boierești, și în păturile mai largi de negustori, meșteșugari, slujbași, are astăzi un teatru de stat, care nu va mai sta în bătaia vântului și nu va mai depinde de capriciile lui Petru Cristea sau Mihalache Popovici.

În locul „soarelor” din casele vreunor boieri Rosset, Buzdugan sau Goilav, vor începe acum seri de teatru pentru populația largă locală, pentru muncitorii din Suceava, pentru cei de la combinatele forestiere din Vatra Dornei și Fălticeni, pentru cei de la combinatul alimentară din Burdujeni... Se va relua firul unei tradiții vechi, dar se va deschide, de fapt, o poartă nouă.

M. FL.

Repertoriul: problema nr. 1 și la „Țândărică”

Văsurile destul de străvezii ale specificului creației destinate copiilor par să se îndesească de îndată ce încerci să pătrunzi tainele dramaturgiei păpușărești. Să fie aceasta o realitate obiectivă — sau o simplă iluzie optică? Lăsând răspunsul pe seama specialiștilor genului, aș vrea să-mi spun părerea într-o problemă care poate fi privită și prin prisma unor principii mai generale: problema repertoriului.

Ziarele ne-au informat că teatrul „Țândărică” pregătește pentru stagiunea viitoare două dramatizări după *Harap Alb* și *Ivan Turbincă*, *Păcală* și *Pățaniile lui Hoinărici*.

Patru piese cu totul, dintre care doar ultima pare să aibă contingențe cu realitatea zilelor noastre. Și această „rara avis” e o traducere...

Situația aceasta deloc îmbucurătoare a făcut și obiectul unei discuții la care au participat mai mulți scriitori pentru copii. S-au vinturat atunci multe idei, a căror înfăptuire ar înlesni teatrului „Țândărică” înfringerea dificultăților pe care — după unele păreri — le încearcă.

Este lăudabilă strădania de a prezenta pe scenă figuri atât de populare ca Harap Alb, Ivan Turbincă și Păcală. Mă întreb însă dacă micii spectatori nu simt nevoia și a unor alt fel de personaje, purtate de aripile fanteziei pe tărîmuri mai apropiate de prezentul și viitorul care a intrat în viața noastră odată cu fulgerările sputnicilor. Scriitorii pentru copii au creat o seamă de basme în care eterna luptă între bine și rău capătă sensuri noi, slujind cu mai multă adresă educației comuniste a tinerei generații. Pot fi amintite: *Nică fără frică* de Nina Cassian, *Poveștile celor trei mincinoși* de Vladimir Colin, *Prăstia năzdrăvană* de Gica Iuteș etc. Se oferă de asemenea atenției, cu întreaga lui varietate de teme și posibilități scenice, filonul științifico-fantastic. Unde, dacă nu în teatrul de păpuși, pot fi valorificate mai bine plămuirile îndrăznețe ale celor care descriu deplina înflorire a epocii atomice și a unor vremuri care depășesc și era noastră?...

Dar carența cea mai arzătoare rămîne, fără îndoială, crearea unor piese inspirate din viața de azi a copiilor, care să dezbată probleme ale contemporaneității. Teatrul de păpuși nu poate să se țină la o parte de efortul desfășurat în această privință pe celelalte fronturi ale creației destinate celor mici. Teoriile despre „specificul păpușăresc” nu pot justifica absența îndelungată din repertoriu a unor asemenea lucrări.

De obicei, la acest capitol, se invocă „nereușita” piesei *Străjerul mării* de Mihail Stoian, piesă care aducea pe scenă pionieri și problemele lor. Trebuie spus că, cu toate slăbiciunile inerente începutului, *Străjerul mării* inaugura șirul de piese actuale, așteptate cu nerăbdare de copii. Din păcate, teatrul a abandonat această cale promițătoare. Nu se poate spune că scriitorii sint absolviți de răspundere. Dar dacă ar fi fost solicitați cu perseverență și — mai ales! —